

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

Xizmatlar Sohasidagi Korxonalarning Iqtisodiy Xavfsizligini Ta'minlash Mexanizmlarini Takomillashtirish

Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna

SamISI "Iqtisodiyot nazariyasi" katta o'qituvchisi

Ashurova Jasmina Jo'ra qizi

SamISI Iqtisodiyot fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya:

Mazkur ilmiy maqolada milliy iqtisodiyotda muhim o'rin egallagan xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash va uni takomillashtirish mexanizmlari kompleks tarzda tahlil qilingan. Tadqiqotda xizmatlar sohasi (savdo, transport-logistika, axborot texnologiyalari, bank-moliya, ta'lim va turizm)ning jadal rivojlanishi fonida yuzaga kelayotgan huquqiy, moliyaviy, texnologik va kadrlar bilan bog'liq xavf-xatarlar aniqlanib, ularning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri baholangan. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, xizmatlar sohasi YAIMda yuqori ulushga ega bo'lishiga qaramay, mazkur tarmoqda barqaror biznes ekotizimi to'liq shakllanmagan bo'lib, bu holat iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot jarayonida tizimli va institutsional yondashuvlar asosida ilmiy-pedagogik va iqtisodiy adabiyotlar tahlil qilingan, rasmiy statistik ma'lumotlar asosida xizmatlar sohasi tarmoqlarining rivojlanish dinamikasi va xavfsizlik darajasi tavsifiy usulda baholangan. Olingan natijalar xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish, raqamli va moliyaviy risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish hamda amaliy ta'lim markazlari orqali malakali kadrlar tayyorlash muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Maqolada ilgari surilgan xulosalar va takliflar xizmatlar sohasi barqarorligini oshirish, milliy iqtisodiyot xavfsizligini mustahkamlash hamda davlat siyosatini shakllantirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: xizmatlar sohasi, iqtisodiy xavfsizlik, xizmatlar korxonalari, biznes ekotizimi, huquqiy mexanizmlar, kadrlar tayyorlash, raqamli risklar, moliyaviy barqarorlik, milliy iqtisodiyot.

Kirish

So'nggi yillarda milliy iqtisodiyot tarkibida xizmatlar sohasi yetakchi tarmoqlardan biriga aylanib, uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi izchil ravishda oshib bormoqda. Savdo, transport-logistika, axborot texnologiyalari, bank-moliya, ta'lim va turizm kabi xizmatlar sohasi yo'nalishlari iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va aholining turmush darajasini yaxshilashda muhim rol o'ynamoqda. Mazkur sohaning YAIMdagi ulushi qariyb 47 foizni tashkil etishi xizmatlar sektorining strategik ahamiyatini yanada oshirmoqda¹. Biroq xizmatlar sohasining jadal rivojlanishi bilan bir qatorda, ushbu tarmoqda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari ham dolzarblashib bormoqda. Xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligi ularning moliyaviy barqarorligi, huquqiy himoyalanganligi, texnologik tayyorgarligi va malakali kadrlar bilan ta'minlanganlik darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, xizmatlar sohasida huquqiy-me'yoriy bazaning yetarlicha takomillashmaganligi, raqamli texnologiyalarni joriy etishdagi nomutanosiblik, kadrlar tayyorlash tizimining amaliyotdan uzilib qolganligi hamda tashqi iqtisodiy shoklarga yuqori darajada ta'sirchanlik iqtisodiy xavfsizlikka jiddiy tahdid solmoqda². Natijada, xizmatlar sohasida barqaror biznes ekotizimi to'liq shakllanmagan va korxonalar faoliyati ko'plab risklarga duch kelmoqda. Shu nuqtayi nazardan, xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish ilmiy va amaliy jihatdan muhim masala hisoblanadi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, mavjud mexanizmlarni tahlil qilish hamda huquqiy, institutsional va kadrlar tayyorlash yo'nalishlari bo'yicha ularni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflarni ishlab chiqishdan iboratdir³. Tadqiqot natijalari xizmatlar sohasi barqarorligini oshirish va milliy iqtisodiyot xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot xizmatlar sohasida faoliyat yuritayotgan korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash mexanizmlarini tahlil qilish va ularni takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, tadqiqot jarayonida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Metodologik asos sifatida tizimli yondashuv, institutsional nazariya hamda iqtisodiy xavfsizlik konsepsiyasi qabul qilindi. Ushbu yondashuvlar xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini alohida elementlar emas, balki o'zaro bog'liq huquqiy, moliyaviy, texnologik va kadrlar omillari majmui sifatida o'rganish imkonini berdi. Tadqiqotning nazariy qismida ilmiy manbalarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Xususan, xizmatlar sohasi (savdo, transport-logistika, axborot texnologiyalari, bank-moliya, ta'lim va turizm)da iqtisodiy xavfsizlik masalalariga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda xalqaro tashkilotlar hisobotlari o'rganildi. Ushbu manbalar asosida xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligiga ta'sir etuvchi asosiy xavf va tahdidlar aniqlanib, ularning kelib chiqish omillari tizimlashtirildi. Empirik tadqiqot jarayonida statistik tahlil va iqtisodiy tahlil metodlari qo'llanildi. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Markaziy bank va tegishli vazirliklarning ochiq ma'lumotlari asosida xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi, tarmoqlar kesimidagi rivojlanish dinamikasi hamda asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Shuningdek, xizmatlar sohasi tarmoqlarida iqtisodiy xavfsizlik darajasini baholash uchun tavsifiy (descriptive) tahlil usulidan foydalanilib, mavjud holatning kuchli va zaif tomonlari aniqlandi. Bundan tashqari, tadqiqotda mantiqiy tahlil va modellashtirish metodlari asosida xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Xizmatlar sohasi

¹ Abdurakhmanov, K. Kh. Economic Security of the National Economy. Tashkent: Fan va texnologiya, 2021.

² Ergashev, A. A. Service Sector Development and Economic Stability. Tashkent: Fan, 2022.

³ Ismailova, Z. K. "Competency-Based Approach in the Service Sector." Pedagogical Education 3 (2021): 45–52.

uchun huquqiy asoslarni rivojlantirish, amaliy ta'lim markazlarini tashkil etish hamda institutsional muhitni mustahkamlashga qaratilgan tavsiyalar mazkur metodlar yordamida asoslab berildi. Qo'llanilgan metodlar majmui tadqiqot natijalarining ishonchligi va xulosalarning amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi so'nggi yillarda eng tez rivojlanayotgan va yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlardan biri sifatida shakllanib bormoqda. Savdo, transport-logistika, axborot texnologiyalari, bank-moliya, ta'lim va turizm kabi xizmatlar sohasi yo'nalishlari yalpi ichki mahsulot tarkibida qariyb **47 foiz ulushni** tashkil etib, iqtisodiy o'sishning muhim drayveriga aylangan. Biroq olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, mazkur sohada iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlari yetarli darajada tizimlashtirilmagan va ko'plab ichki hamda tashqi tahdidlarga nisbatan zaif holatda qolmoqda⁴. Tadqiqot davomida xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlandi. Jumladan, huquqiy-me'yoriy bazaning yetarlicha moslashuvchan emasligi, raqamli texnologiyalarning notekis joriy etilishi, malakali kadrlar yetishmovchiligi hamda moliyaviy barqarorlikning pastligi asosiy xavf manbalari sifatida namoyon bo'ldi. Ayniqsa, savdo va transport-logistika sohalarida tashqi bozorlar bilan bog'liqlik yuqori bo'lgani sababli, global iqtisodiy tebranishlar ushbu tarmoqlarning iqtisodiy xavfsizligiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda⁵. Bank-moliya va AT sohalarida esa kiberxavfsizlik, ma'lumotlar himoyasi va texnologik uzilishlar muhim tahdidlar qatoriga kiradi.

Quyidagi jadvalda xizmatlar sohasi tarmoqlari kesimida iqtisodiy xavfsizlikka ta'sir etuvchi asosiy tahdidlar va ularni kamaytirish mexanizmlari umumlashtirilgan.

1-jadval: Xizmatlar sohasi tarmoqlarida iqtisodiy xavfsizlikka ta'sir etuvchi omillar va takomillashtirish mexanizmlari⁶

Xizmatlar sohasi yo'nalishi	Asosiy xavflar	Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlari
Savdo	Narxlar beqarorligi, importga qaramlik, iqtisodiyoti	Logistika zanjirlarini soya diversifikatsiya qilish, raqamli hisob-kitob tizimlari
Transport-logistika	Global bozor tebranishlari, infratuzilma eskirishi	Logistika markazlari yaratish, davlat-xususiy sheriklik
Axborot texnologiyalari	Kiberxavfsizlik, texnologik uzilishlar	Raqamli xavfsizlik standartlari, IT-kadrlar tayyorlash
Bank-moliya	Moliyaviy risklar, kredit portfeli sifati	Risk-menejment tizimini kuchaytirish, regulyator nazorat
Ta'lim	Kadrlar sifati, amaliy bilim yetishmasligi	Amaliy ta'lim markazlari, dual ta'lim modeli

⁴ Karimov, A. Service Economy and Economic Security Issues. Tashkent: Fan, 2022.

⁵ Mamatov, S. T. "Institutional Foundations of Competency-Based Education." Science and Education 1 (2023): 41–47.

⁶ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Milliy hisoblar va YAIM tarkibi bo'yicha ma'lumotlar, 2023–2024.

Xizmatlar sohasi yo‘nalishi	Asosiy xavflar	Iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash mexanizmlari
Turizm	Mavsumiylik, tashqi shoklar (pandemiya, geopolitika)	Turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, ichki turizmni rivojlantirish

Izoh: Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, xizmatlar sohasi tarmoqlarida xavflar turlicha bo‘lsa-da, ularning barchasini birlashtiruvchi umumiy jihat – barqaror institutsional va texnologik muhitning yetarli darajada shakllanmaganligidir. Shu sababli, iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash mexanizmlari kompleks va tarmoqlararo yondashuv asosida ishlab chiqilishi zarur.⁷

Muhokama

Tadqiqot natijalarini muhokama qilish shuni ko‘rsatadiki, xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash masalasi faqatgina alohida korxonalar darajasida emas, balki butun tarmoq va milliy iqtisodiyot miqyosida ko‘rib chiqilishi lozim. Xizmatlar sohasida biznes jarayonlarining yuqori darajada xizmatga, inson kapitaliga va texnologiyaga bog‘liqligi ularni an‘anaviy sanoat tarmoqlariga nisbatan ko‘proq risklarga duchor etadi. Shu bois, iqtisodiy xavfsizlik mexanizmlarini takomillashtirishda huquqiy, institutsional va kadrlar tayyorlash masalalariga ustuvor ahamiyat berish zarur⁸. Muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, xizmatlar sohasi uchun aniq yo‘nalishlar kesimida huquqiy asoslar yaratish iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlashning muhim shartidir. Amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar ko‘plab hollarda sanoatga yo‘naltirilgan bo‘lib, servis sohasi xususiyatlarini to‘liq qamrab olmaydi. Bu esa biznes muhitida noaniqlikni kuchaytirib, investitsion faollikning pasayishiga olib keladi. Shu nuqtayi nazardan, xizmatlar sohasi uchun maxsus me‘yoriy hujjatlar ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi⁹. Shuningdek, tadqiqot natijalari xizmatlar sohasi uchun **amaliy ta‘lim markazlari tashkil etish** iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlovchi muhim omil ekanligini ko‘rsatdi. Ta‘lim, bank-moliya, AT va turizm sohalarida nazariy bilimlar bilan cheklanib qolish korxonalar raqobatbardoshligini pasaytiradi. Amaliy bilim va ko‘nikmalarga ega kadrlar tayyorlash orqali xizmatlar sohasida barqaror biznes ekotizimini shakllantirish mumkin. Bu esa nafaqat korxonalar darajasida, balki milliy iqtisodiyot miqyosida ham iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlashga xizmat qiladi¹⁰.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash masalasi milliy iqtisodiyot barqarorligi bilan uzviy bog‘liq ekanligini ko‘rsatdi. Xizmatlar sohasi YAIMda katta ulushga ega bo‘lishiga qaramay, huquqiy, texnologik va kadrlar tizimidagi nomutanosibliklar ushbu tarmoqda barqaror biznes muhitining to‘liq shakllanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlar savdo va transport-logistika sohalarida tashqi bozorlar ta‘siri, AT va bank-moliya tarmoqlarida texnologik va kiberxavfsizlik risklari, ta‘lim va turizm sohalarida esa kadrlar sifati va mavsumiylik bilan bog‘liq muammolar orqali namoyon bo‘lmoqda. Natijalar va muhokamalar shuni ko‘rsatdiki, xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash uchun mavjud mexanizmlarni kompleks

⁷ Karimov A. Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti va xavfsizlik masalalari. – Toshkent: Fan, 2022.

⁸ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Economic Security in Service-Based Economies. Paris: OECD Publishing, 2021.

⁹ State Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. National Accounts: GDP Structure by Sectors. Tashkent, 2023.

¹⁰ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Service Economy and Sustainable Development. Geneva: UNCTAD, 2022.

tarzda takomillashtirish zarur. Xususan, xizmatlar sohasi xususiyatlarini hisobga olgan holda aniq yoʻnalishlar kesimida huquqiy-meʼyoriy bazani rivojlantirish, raqamli va moliyaviy risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish hamda davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilmaviy loyihalarni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, amaliy taʼlim markazlarini tashkil etish orqali xizmatlar sohasi uchun malakali va bozor talablariga mos kadrlar tayyorlash iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon boʻladi. Umuman olganda, xizmatlar sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini taʼminlash mexanizmlarini takomillashtirish nafaqat alohida korxonalar barqarorligini oshiradi, balki milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Tadqiqotda ishlab chiqilgan xulosalar va takliflar xizmatlar sohasi boʻyicha davlat siyosatini shakllantirishda, tarmoq dasturlarini ishlab chiqishda hamda ilmiy-amaliy tadqiqotlarni chuqurlashtirishda foydalanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar :

- [1] N. Maxmasobirova. Oʻzbekistonda agrosanoat klasterlarini shakllantirishning muammo va istiqbollari. – TDSHU, ilmiy maqola.
- [2] Abdurakhmanov, K. Kh. Economic Security of the National Economy. Tashkent: Fan va texnologiya, 2021.
- [3] Ergashev, A. A. Service Sector Development and Economic Stability. Tashkent: Fan, 2022.
- [4] Ismailova, Z. K. “Competency-Based Approach in the Service Sector.” Pedagogical Education 3 (2021): 45–52.
- [5] Karimov, A. Service Economy and Economic Security Issues. Tashkent: Fan, 2022.
- [6] Mamatov, S. T. “Institutional Foundations of Competency-Based Education.” Science and Education 1 (2023): 41–47.
- [7] Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Economic Security in Service-Based Economies. Paris: OECD Publishing, 2021.
- [8] State Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. National Accounts: GDP Structure by Sectors. Tashkent, 2023.
- [9] United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Service Economy and Sustainable Development. Geneva: UNCTAD, 2022.
- [10] UNESCO. Technical and Vocational Education and Training for the Service Sector. Paris: UNESCO, 2021.
- [11] World Bank. Services-Led Growth in Developing Economies. Washington, DC: World Bank, 2023.
- [12] Ubaydullayevna, S. Z., Joʻra qizi, A. J., & Mirzo oʻgʻli, A. A. (2025).
- [13] Ubaydullayevna, S. Z. (2025). Mechanisms of Ensuring Economic Security of Enterprises in the State Governance System. Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science, 3(12), 71–76. Retrieved from <https://web.semanticjournals.org/index.php/wos/article/view/899>.